

P I H E N Ő

Egy kutatócsoport tíz éve

*Interjú Makk Ferenc
professzorral,
az MTA-SZTE-MOL
Magyar Medievisztikai
Kutatócsoport vezetőjével*

BELVEDERE MERIDIONALE: *Idén tízéves az MTA-SZTE-MOL Magyar Medievisztikai Kutatócsoport. A Professzor úr hogyan értékeli az elmúlt tíz év teljesítményét, eredményeit?*

MAKK FERENC: – A kutatócsoport valóban tíz éve jött létre, 1999. január elsejétől folyamatosan működik. Tíz év alatt persze voltak szerkezeti változások és személyi változások is, mint az természetes is a felsőoktatásban, avagy a kutatócsoportok esetében. Volt, aki elment, volt, aki jött: például most, 2008 végén érkezett meg Halász Éva Tóth Ildikó helyére. Ez a csoport a jelenlegi felállításban nagyon szépen dolgozik, remekül teljesít, s én elégedett vagyok velük: de azt tapasztalom, hogy mások is. A csoport tagjainak nagy része Akadémiai-ifjúsági díjat nyert, Bolyai-ösztöndíjakat kapnak, ami szintén a munkájuk elismerése.

– *Minek köszönhető a csoport felállítása*

Szegeden, ahol az elmúlt évtizedekben a magyar középkortörténeti kutatások egyik fellegrára jött éltre?

– A csoport létrejött annak a munkának az elismerése volt, amit a korábbiakban a szegedi medievisztika, s mindenekelőtt Kristó Gyula történész professzor felmutatott. Tulajdonképpen a csoport felállása elsősorban az ő személyes érdeme, hiszen középkorászként 1998-ban lett akadémikus – ám ez sokkal hamarabb megillette volna – és akadémikusként kapott egy lehetőséget, hogy egy kis kutatócsoportot hozzon létre Szegeden. Kristó professzor haláláig, 2004 elejéig vezette a kutatásokat. Rám 2004 tavaszán bízta a csoport vezetését, és 2007 óta irányítom az összevont csoportot is.

– *Hogyan körvonalazódott a személyi állomány, amely kezdetől fogva elsősorban fiatal szegedi medievistákból állt?*

– Tulajdonképpen az, hogy azok a fiatal szakemberek kerültek ide, akik a csoport magját a mai napig képezik, szintén Kristó professzor döntése volt. Szegeden addigra a középgeneráció mellett formálódott egy fiatal tudós nemzedék, amelynek tagjai akkor a PhD-képzést is elvégezték, és számukra ez a kutatócsoport azt jelentette, hogy itt maradhattak az egyetemen – mert igaz, hogy ez a Magyar Tudományos Akadémia kutatócsoportja, ahogy azt a neve is mutatja, de ugyanakkor az egyetemé is, hiszen itt működik, és az itteni egyetemi életbe szervesen beletagozódik.

– *Hány fővel indult el kezdetben a csoport?*

– Kezdetben a létszám három és fél fő volt: ez azt jelente, hogy a három főállású kutató mellet volt még egy félállású dokumentátor is. A csoport akkor úgy állt föl, hogy a kutatók közül Piti Ferenc az Anjou-kori oklevéltárra, Szabados György az Árpád-kori történelem kutatására, Tóth Ildikó pedig ugyancsak az Anjou-kori oklevéltárra kapott megbízást. Mindemellert időnként ún. „ifjú kutatói” státusban is tudunk alkalmazni egy-egy fiatal szakembert.

– *Hogyan alakult ki a csoport kutatási területe?*

– Mint azt már említettem, Kristó Gyula alapvetően két nagy területet jelölt ki. Az egyik a magyar középkor, elsősorban az Árpád-kor kutatása, a másik pedig az Anjou-kori oklevéltárral kapcsolatos munkálatokban való részvétel. Lényegében tehát ez a két nagy kor állt és áll a mai napig a csoport munkálatainak homlokterében. Szabados György már kezdettől azért került a csoportba, hogy az Árpád-kori történelmet kutassa különböző, például historiográfiai szempontból, és ezt kitűnően csinálja is. A csoport megalakulása óta annak összes tagja megszerezte a PhD-fokozatot.

– *Az Anjou-kori oklevéltár első kötete 1990-ben látott napvilágot, s az elmúlt közel két*

évtizedben összesen 26 kötet jelent meg. Hogyan indult el Szegeden ez a hatalmas vállalkozás?

– Az Anjou-kori oklevéltár ma már több szempontból is fogalom a középkorászok között. Egyrészt azért, mert egy rendkívül fontos kutatási feladat, másrészt azért, mert ez Szegeden indult, és nagyon szép eredményeket felmutatva halad előre. Az Anjou-kori oklevéltár elkészítésének gondolata számos más tudományos program mellett szintén Kristó Gyula professzor úr ötlete volt. A munkálatok tulajdonképpen már a nyolcvanas években elindultak, és akkor még úgy nézett ki, hogy ez pesti és szegedi közös vállalkozás lesz. Bár az elején még a különböző előkészítő munkálatokban részt vettek, azonban ahogy az anyaggyűjtés haladt előre, az anyag feltérképezése alakult, úgy valamiért – soha nem kérdeztük meg, mi okból – a pesti kollégák lassan kiváltak. Részvételük viszont még így is nagyon fontos volt, mert nevüket, szakmai súlyukat adták a kezdeményezéshez, és ez elősegítette azt, hogy az Akadémia és más intézmények támogatták az oklevéltárral kapcsolatos munkálatokat. Amikor az egyes országos szervezeteknél döntésre került sor (anyagi támogatás, pályázatok megítélése, átszervezés, a csoport bővítése, stb.) akkor ezek a pesti kollégák, például Engel Pál, Kubinyi András, Érszegi Géza, Solymosi László mindig támogattak bennünket.

– *Tehát így kerültek az oklevéltár munkálatai Szegedre.*

– Igen, egészen hamar, a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulójára az Anjou-kori oklevéltár kizárólagosan szegedi vállalkozássá vált, ez azonban nem változtatott azon, hogy ahogy már mondtam, a pesti kollégák erkölcsi, szakmai támogatása megmaradt az oklevéltár irányába.

– *Milyen előzményei voltak a munkálatok megindulásának?*

– Tulajdonképpen 1945 után a forráskiadás szinte teljesen leállt Magyarországon. Bizonyos területeken ugyan ment – munkás

és ifjúsági mozgalmak története például –, és a Mályusz Elemér által szerkesztett Zsigmond-kori oklevéltár is elindulhatott az 1950-es évek elején, de a középkortörténeti forráskiadásra általánosságban igen mostoha idők jártak. Az sem kedvezett a forráspublikációs munkálatoknak, hogy forráskiadásból tudományos fokozatot nem lehetett szerezni, ennek pedig az lett az eredménye, hogy a szomszédos államokhoz képest jelentősen lemaradtunk ezen téren. Nagyjából a 70-es, 80-as évek fordulóján kezdett el a légkör megváltozni, amit az is mutat, hogy – jelentős részben éppen Kristó Gyula professzor hozzáállása révén – már lehetett kandidátusi fokozatot szerezni forráskiadással is. A magyar középkor legfontosabb forrásait az oklevelek képezik, ezt azonban aligha lehet néhány adat nélkül megérteni. Az Árpád-kori királyok 300 éve körülbelül 10000 oklevelünk van: ez néhány ember által is kutatható mennyiség, és különböző formákban publikált, elérhető. Viszont a középkori magyar oklevelezésben különböző okoknál fogva az Anjou-korban nagy változás következett be. Ennek következtében tömegessé vált az oklevelek kiadása, és bár pontosan jelenleg nem mérhető fel, de a korábbiak sokszorosa került kibocsájtásra, és ebből mintegy 50-60 ezer maradt fent. Ennek a hatalmas mennyiségnek eddig csak a fele volt kiadva, az is általában rosszul. A másik fele pedig a Magyar Országos Levéltárban volt elérhető, vagy eredeti formában, vagy film formátumban, de publikálásukra nem került sor, tehát a történészek számára nehezen lehetett tanulmányozni ezeket. A korszakkal kapcsolatban számos kutatás állt le az évtizedek során a forráshiány miatt, tehát gyéren kutatott terület volt az Anjou-kor. Éppen ezért érelődött meg az ötlet, hogy az Anjou-kori oklevéltár kiadását meg kell csinálni, mert ez csaknem egy teljes évszázad számára alapvető forrásul szolgál, és e nélkül érdemben nem is lenne kutatható a korszak.

A cél az volt, hogy a torzóban maradt 19. és 20. századi kezdeményezések után egy modern oklevéltárat készítsünk el. Amikor az ötlet megfogalmazódott, azért voltak szkeptikusok is, akik nem bíztak benne, hogy ez a hatalmas munka sikerülni fog – aztán ahogy egymás után jelentek meg a kötetek, ez a kezdeti szkepticizmus megszűnt, és ma már a legnagyobb elismerés övezi a sorozatot, itthon és külföldön egyaránt.

– *Hogyan dőlt el, hogy az okleveleket nem teljes egészükben, hanem regeszta formájában jelentetik meg?*

– Arra sajnos sem kutatói energia, sem pedig – és ez a döntő ok – pénz sincs, hogy ezeket az okleveleket teljes formában kiadjuk. Ez lenne az ideális, de időben és pénzben óriási terheket jelentene. Ez lehetetlen. Másrészt a teljes oklevelek ma már olyan kevés, néhány tucat kutatónak kellenének, hogy a miatt az állam nem is vállalja fel ennek a finanszírozását. Ezért vetődött fel, hogy ha teljes terjedelmükben nem lehet, akkor hogyan adjuk ki az okleveleket? És ekkor a Kristó Gyula professzor úr vezette szerkesztőbizottság a regeszta forma mellett döntött, és regeszta kötetek kerültek, illetve kerülnek kiadásra. A regeszta nem a latin nyelvű oklevél fordítását adja, hanem annak magyar nyelvű tartalmi kivonatát, ami az összes fontos adatot közli. Ez lehetővé teszi a kor kutatója számára a tájékozódást, hogy ti. az oklevélben mi foglaltatott benne, és mire is használható fel. Ezt a munkát segíti a névmutató is. Kristó Gyula összesen hét és fél kötetet készített el, illetve van még egy kötet, aminek a felét megcsinálta, a másik felét pedig Almási Tibor fogja befejezni. Az Anjou-kori oklevéltár kivitelezését is Kristó professzor dolgozta ki, ami minden addigi oklevélkiadásnál korszerűbb és modernebb alapelveken nyugszik: ha ma bárhol az országban kiadnak oklevelet illetve regeszta-kötetet, akkor bevallva, avagy be nem vallva az Anjou-kori oklevéltárat követik, mert ez lett a minta.

– *Mi adja az oklevéltár kiemelt jelentőségét, fontosságát?*

– Az Anjou-kori oklevéltár sorozat teljesen új helyzetet teremtett, és fog is teremteni a korszak kutatása számára, lévén eddig csak bizonyos „szemezgetések” alapján fogalmaztak meg nézeteket, véleményeket. Erre először is egy példát mondanék. A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján egy nagyon neves kutató elkészített egy nagyszabású tanulmányt, amely Károly Róbert és az oligarchák harcának huszónhárom évét dolgozta fel. A szerző írásában nagyon korrekt módon jelezte, hogy az Anjou-kori oklevéltár készül, nagyon fontos lesz, de még nincs meg, így ő a tanulmányt saját forráskutatásai alapján csinálta meg. Amikor az oklevéltár eljutott 1323-ig, amikor is véget ért az oligarchák elleni harc, Kristó professzor úr nekiállt, és az Anjou-kori oklevéltár zömmel általa szerkesztett kötetei alapján újraírta, és teljesen átírta ezt a témát. Később egy pesti professzor kolléga jellemzően azt mondta, hogy a két munka köszönőviszonyban sincs egymással: ennyit jelent a teljes forrásanyag alapján dolgozni. Azonban nemcsak a szorosán vett történettudomány számára fontos, sőt, alapvető ez a forrásbázis, hanem számos más diszciplína számára is. Például a történeti földrajz, a politikatörténet, a birtoktörténet, az éghajlattörténet, a jogtörténet, az egyháztörténet, a hadtörténet, a művészettörténet és a régészet kutatói számára is értékes adatokkal szolgál az oklevéltár, ahogy a nyelvtudomány számára is: ekkor terjedt el például a ma is használt kételemű névadás Magyarországon. Tehát ezekből az oklevelekből ismerhető meg a korabeli Magyarország minden szegmense. Az oklevéltár iránt külföldön is óriási érdeklődés tapasztalható, hiszen az Anjouk a korabeli Európában rendkívül nagy szerepet játszottak Franciaországtól kezdve Itálián át Magyarorszáig és Lengyelorszáig. Francia, olasz, lengyel kutatók érdeklődnek iránta,

ahogy a szomszédos államokból is, és többek között, részben erre alapozva Szeged adott otthont 2007 szeptemberében egy nagy nemzetközi Anjou-kori konferenciának. Következésképpen egyetemünk és a szegedi tudományosság hírnevét számos országban gyarapítják az Anjou-kötetek.

– *Az Anjou-kori oklevéltáron való munka nem csupán a szorosán vett Anjou-kort érinti. Milyen, más korszakra vonatkozó adatok kerülnek napvilágra a kutatások során?*

– Nagyon érdekes, és engem személy szerint különösen megfogott, hiszen én alapvetően az Árpád-korral foglalkozom, bár az Anjou-kor sem esik messze tőlem, hogy az Anjou-kori oklevéltár munkálatai során sorra kerülnek elő Árpád-kori oklevelek is, amiket eddig nem ismertünk. A középkorban az okleveleket időnként bevitték a királyi udvarba megújítani, mert elhasználódtak, rongálódás érte, a királyi pecsét megváltozott, vagy egyéb okoknál fogva, ezért átírták. Namost (a régi, átírt oklevelet) egy idő után, mivel az adott család számára az új diploma rendelkezésre állt, (a régít) a régi, átírt oklevelet nem őrizték meg, és eldobták. Amíg viszont az átíró – Anjou-kori – oklevél nem került a kezünkbe egészen mostanáig, addig nem tudtuk használni ezeket, hiszen az eredeti diploma elveszett. Tehát az Anjou-kori oklevelekkel való foglalkozás ilyen visszamenőleges, nagyon lényeges eredményeket is hoz – szinte nincs olyan kötet, amiben ne lenne néhány eddig nem ismert Árpád-kori oklevél.

– *Nagyjából mikorra várható az oklevéltár teljessé válása, amikor a kötetek teljes mértékben le fogják fedni Károly Róbert, I. (Nagy) Lajos királyok és Mária királynő korát?*

– Az Anjou-kori oklevéltár nagyon sok kötetet fog kitenni, néhány generáció munkáját felemészti, de legalább immáron szabályozott, intézményesült keretei vannak. Jelentőségét az eredmények alapján ma már mindenki elfogadja, hiszen ez minden

idők egyik legnagyobb magyar forrásfeltáró munkálata. Eddig huszonhat kötet jelent meg, ami nem kis dolog, hiszen mindegyik kötetben hosszú évek munkája fekszik. Ezek kézzel írott, nehezen olvasható középkori latin nyelvű oklevelek, amelyeknek sokszor több változata is fennmaradt, ami tovább nehezíti a munkát, hiszen mindet meg kell nézni. Amikor majd az egész sorozat meglesz, akkor digitalizálni kell, bár erre valószínűleg hamarabb is sort lehet keríteni. Gyakorlatilag a Károly Róbert kori anyag teljesen fel van dolgozva, kutatható, ami óriási eredmény, hiszen negyvenkét év okleveleiről beszélünk, és így ez a negyvenkét év a források alapján most már teljes mértékben vizsgálható. A teljes anyag elkészültéig azonban még néhány évtizedet türelmesen várni kell. Ha majd elkészül a teljes Anjou- és Zsigmond-kori oklevéltár, akkor következik majd a Hunyadi kor és a Jagelló kor is. De az már egy külön dolog, s ott sokkal nagyobb az oklevelek száma, és valakinek majd meg kell szerveznie azt az óriási munkát is. Ezekhez a kutatásokhoz mindig kell egy olyan óriási tudós egyéniség, mint amilyen Kristó Gyula volt, aki ezt felismeri, elkezdi, kineveli hozzá a fiatal kutatókat, harcol ezért, és a különböző, döntő szerveknél eléri, hogy ezt támogassák. Ezek a dolgok ugyanis nem maguktól mennek.

– *A kutatócsoport tagjain kívül még kik vesznek részt a kötetek kiadásában?*

– Az Anjou-kori oklevélkiadásban Szegeden a csoport mellett számos kutató vett és vesz részt. Így például Almási Tibor, a Történeti Segédtudományok Tanszék vezetője, Sebők Ferenc, a tanszék adjunktusa, Kőfalvi Tamás, a tanszék docense, a Csongrád Megyei Levéltárban a levéltár volt igazgatója Blazovich László professzor, Géczy Lajos főlevéltáros. De én magam is elkészítettem egy fél kötetet. Jelenleg pedig OTKA-megbízásból újabb három tehetséges fiatait is bevonhattunk a munkába. Kristó Gyula halála után az Anjou-kori oklevéltár

szerkesztőbizottságában az elnöki posztot Almási Tibornak adtuk, de bevontuk a fiatalok közül Piti Ferencet is, aki így (a) szerkesztőbizottsági tag lett.

– *Az MTA–SZTE Magyar Medievisztikai Kutatócsoport 2007. január elsején egyesült az MTA–MOL Zsigmond-kori Oklevéltár kutatócsoporttal. A professzor úr hogyan látja az egyesülést, s ennek hozadékát két év elteltével?*

– 2006-ban az Akadémia a kutatócsoportok irányában összevonásokat eszközölt, aminek révén a két forráskiadó kutatócsoportot összevonta. Ennek nyomán egyesült a két csoport egy közös medievisztikai kutatócsoportban, és így került ide a Zsigmond-kori oklevéltár két kiváló kutatója, C. Tóth Norbert és Neumann Tibor, akik mindketten PhD-fokozatot szereztek már. Tartalmilag igen szerencsésen egészíti ki egymást a két kutatási téma, hiszen két egymást követő korszakról van szó. Magyarországon jelenleg két nagyon jelentős forrásfeltárás zajlik, az egyik a Zsigmond-kori oklevéltár sorozata, a másik pedig az Anjou-kori oklevéltár. Vannak persze más, rendkívül fontos oklevélkiadások is, de volumenét tekintve ez a két legnagyobb, nemzetközi jelentőségű. A Zsigmond-kori oklevéltár sorozata 1387-től dolgozza fel az okleveleket, és Mályusz Elemér kezdeményezésére 1951-ben indult el. Jelenleg már 1423-nál tartanak. Közös művek is születtek a csoport két részétől, például C. Tóth Norbert és Piti Ferenc dolgozott Szabolcs megye hatóságának oklevelein. Alapvetően azonban külön kutatnak, hiszen az egyik rész Pesten dolgozik, a másik pedig Szegeden, és alapvetően a kutatási témáik is eltérnek. Tehát itt ebből fakadóan különösebb érdemi változást nem jelentett az egyesülés.

– *A kutatócsoport tagjai közül Piti Ferenc és Szabados György részt vesz a bölcsészettudományi karon folyó oktatásban is. Mindez mennyiben volt tudatos döntés, s mennyiben fakadt az egyes kutatók habitusából?*

– Ez egy nagyon lényeges dolog, hiszen

ezek a tehetséges fiatal emberek – fiatal embereknek mondom, bár egyik-másik már lassan a negyven felé közeledik – nem elefántcsont toronyba húzódnak, hanem itt élnek közöttünk, szervesen beépültek az egyetemi életbe. Részt vesznek a Történeti Intézet munkájában, azután az oktatómunkában is. Fiatalok között vannak, szakdolgozat-vezetést vállalnak, szemináriumokat és előadásokat tartanak, PhD-dolgozatoknál már bizottsági tagok, opponensek, és tevékenyen részt vesznek az itteni szakmai élet minden területében. Ez a levéltárakban és más kutatóhelyeken dolgozó kollégáik többségéről nem mondható el.

– A csoport esetében mely irányokba, kutatási területek felé lehet nyitni a továbbiakban, például az Anjou-kori oklevél kutatás tükrében?

– Ez szintén egy lényeges kérdés. Ezek a fiatalok, jelenleg négyen főállásban, és ketten félállásban – Szabados György kivételével, hiszen ő más témákat kutat – alapvetően oklevélkiadással, forrásfeltárással foglalkoznak. Az azonban természetes, hogy adandó alkalommal szép tanulmányokat is készítenek az általuk feltárt oklevelek alapján. Nyilvánvaló, hogy az évek haladtával nem ők fogják elsősorban ezeket az oklevélköteteket használni, mert amíg ők az okleveleket kutatják, regesztákat készítenek, addig ezt mások tudják teljes mértékben felhasználni, kiaknázni. A forráskiadás azt a célt szolgálja, hogy az adott anyagokat bárki használhassa. Ez a világon mindenütt úgy van, hogy aki forrásfeltárást végez, annak kevesebb ideje jut egyéb tanulmányokra. De természetesen bizonyos témák esetében ők is igen jelentős publikációs tevékenységet fejtenek ki.

– Mi a csoport jövőképe? 171-ből csak 79 kutatóhely maradt meg az akadémiai kutatócsoportok előző „megszűrésén”, s Magyarországon a kutatás-fejlesztésre fordított pénz európai viszonylatban rendkívül alacsonynak számít.

– Jogos kérdés. Én bízom abban, hogy a csoport léte nem fog veszélybe kerülni. 2011-ig szól a szerződés – eredetileg úgy volt, hogy 2009-ben nagy revízió lesz, de az Akadémia új vezetése változtatott a korábbi állásponton, így, hacsak valami égbekiáltó hibát nem észlelnek, akkor nem bántják a csoportokat; mert nem szabad a kutatókat két-három évenként ilyen stressz hatásnak kitenni, miszerint megmaradunk vagy nem maradunk, mi lesz velünk? Ezt nem lehet csinálni, és ezt az új akadémiai vezetés is belátta. Részben ezért is bízom benne, hogy nem lesz probléma, másodszer azért is, mert a csoport tagjai nagyon szépen dolgoznak, ami önmagáért beszél. Ellenkező esetben igen nehéz helyzetbe kerülne az Anjou-kori oklevéltár és a Zsigmond-kori oklevéltár is. Nagyon kevés olyan munka van, amire osztatlanul azt mondják, hogy ez jó, és ezt csinálni, folytatni kell, és persze támogatni is szükséges. Vannak a szakmában érzelmi dolgok, irigység, féltékenység, rosszindulat, és olykor jellemző egymás munkájának lebecsülése és el nem ismerése is, de ezzel a két sorozattal soha semmi ilyesmi (nem) még nem történt. A mai világban persze kevés dologban lehet biztos az ember, de ha mindent józanul, tudományos szempontból mérlegelünk, akkor a csoport jövője biztosítva van. És remélem ez így is marad.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE:

MAKÓ GERGŐ